

1 TIMOTHY

Timothy mu Asia province ko kari bo. Noko nuet mu Greek kari, se ko nuam Eunice mu Juda imet. Nu Paul ilak sor saki te geraga se ko ura te sangarukaso: Acts 16:1-3; Philippians 2:19-22. Udagi Paul Timothy ura tuam se nu Ephesus Kris alo nunga ningi ura bitakaso. Paul Timothy ninguru ko kuakaso, ale noko balukaso aninga namar makaso.

Paul tam gawa imi Timothy gomang sokel tuokko batogam. Ale nu Kris alo munan aguwaya te bagamonko mu ko Timothy maonam. Timothy nu kari kulak, bare Paul nu maonam, “Kari bo ta ni kari kulak se me ka ari maguwurokko. Ni Kaem ko den kariimet nomokete kau se, apu se, aguwaya betemonko mu nunga kasuruko,” mam. Kawel kari saki Kris alo nunga ningi baga se ikia kawel Kris alo nunga kasurukasan. Se borta ko Paul Timothy maonam, nunga manaru se kawus mamonko mam. Kris kariimet den nunguning ninguru ko ikimon ale ilukuawumonko mam.

Den gira

¹ Ani Paul, ani nanga Sangaru Ta ko Kaem se Jesus Kristus nunga nongomang te apostle ko bagasam. Se Jesus Kristus borta tairukko ana ko namotam bita loaga lagasan.

² Ani tam gawa imi bataguru ni Timothy, ni Kristus ningi aninga namar nunguning, kisisam.

Kaem nanga Nainet mu se nanga Kari Biya Jesus Kristus ilak nunga nongomang nangara, se nunga

nongomang bataga, se nunga nongomang lila, ni kerak pempem la anirukko.

Law ko kausa kari kawel nunga sinar den

³ Tom ani Macedonia nama se nika manem uwutatala aking ka manorsam: ni am suwuta Ephesus baga se, kari saki munan kawel saki kari-imet nunga kasuruwasan wore nunga manaru se bita tamonko.

⁴ Ale nunga manaru se girakala ko dugu duap kawel kawel, se nunga tuwun taleng alo nunga gue te tairam ko dugu duap kawel kumik kopa mena mu te nunga tom me menawu se laga-monko.* Dugu duap uwuta mu tagira gurungumura ningi barasoso, ale Kaem ko nangamang ningi nunguning ko ura me sangarso, mena.

⁵ Ani ni uwuta nunga manaruko ka manorsam mu ko duap iwita: Kaem ko ura ko loagara biya mu nanimi kua tua ko munan. Se munan umu nangamang motam nikinang la, ikia ningo se nangamang ningi nunguning yawara ko munan ningi aratu taiso.

⁶ Kariimet saki munan yawara yawara imi bita taman ale dalela namaman, ale den kumik nunguning mena wore ningi nguala sipa se anisan.

⁷ Nononga nongomang mu law ko kausa kari ko aratamonko. Bare nuna law ko baluwasan umu ko nunguning ninguru me ko ikisan, ale anapeya ko balsan umu nuna ikisan diram se nunguningkiri ko iwita iki gilingisan.

* **1:4:** Kari saki ikia kawel, se dugu duap kawel balukasan: 1 Timothy 4:7; 6:4; 2 Timothy 4:4; Titus 1:14.

⁸ Ana ikisan, kam ni law ko munan te bitar, mu law mu ka sangukko.†

⁹ Se ana ikisan tala, law mu kariimet ningo diram la bita karo se anira mu nunga me nungurman, mena. Bare law mu kariimet iwita wore nunga: law kulukuruwara alo, supuling nuguring bowa ningi me bagara alo, Kaem ko me ikia se kilek memek bitawara alo, se kariimet Kaem kagin ko laili me kaura wore nunga nungurman. Ale law mu kariimet nunga nunam nonet nunga mosan se kuesan mu se, kari mora se kuera ko kariimet wore nunga nungurman.

¹⁰ Se saman katagot se ko munan duap duap dolara ago mu bitawara alo, se kariimet tere nunga gia ale ura dungan ko saki alo nongorak diara alo, se kawel kariimet, se den kawel te nunumi atumu sangaruwara alo, se kariimet anapeya munan kigilik, den gilalong karogo me arerem mu karo tuiwara, wore nunga, law nungurman se aniso.

¹¹ Bare den gilalong nikinang ago mu Kaem amilmil yawara wore ko den, se nu ko den borta ani balu pagikko ura aisam.

Kari Biya ko gomang motam Paul tuam

¹² Ani Jesus Kristus nanga Kari Biya amilmil tusam. Mu awuk, nu ani noko ura umu diram la bitirikko iwita agarkam, ale ko ura mu bitirikko aga balam ale sokel aisam.‡

† **1:8:** Law mu anananga memek wetang te beteso: Romans 3:10-11; 7:7-14; Galatians 3:19. ‡ **1:12:** Kari Biya Jesus Paul ura tuam: Acts 9:15; 1 Corinthians 15:9-10; Galatians 1:15-16.

¹³ Nunguningta, ani girakala noko nup balu maguwukasam, ani ko Kris kariimet ninguru nunga bita maguwukasam, ale kager ko wuli terter ago bagakasam. Bare nu ko gomang bataga aga kausam ale aga aru tam. Mu awuk, ani uwuta bitakasam mu nu ko ikiam, ani nu me ko ikikasam ale ko angamang ningi me nunguning akaso.

¹⁴ Se Kari Biya ko gomang aisa mu tawun biya waram se ani angimik te kaparam; se Jesus Kristus ko angamang ningi nunguning ko munan se ko kua aisa karogo la angimik te waram se kaparam.

¹⁵ Ikialko, den ani balsam imi mu den nunguning, se nina lilim la tal ale iluwalko: Jesus Kristus ali imi te kariimet memek bitawara wore nunga giokko tairam. Se memek betera ko kariimet suen la nunga ningi mu ani agata mu am memek biya.

¹⁶ Se duap borta te se Jesus Kristus gomang ani aisam. Nu ani memek nunga memek nunguningkiri, bare uwuta aga beteram mu, nu noko gomang anise tairate aga memek koma aisuokko me pitigira ko munan owore saki te arigimonko kausa iwita ani angimik te wetang saparam; se awiriya nu ko nongomang ningi nunguning aruk mu, nuna uwutata bagara ningo pempem la te bagamonko mu tamonko. §

¹⁷ Ikialko, King pempem marak baga lagoso, namotam te ariginakko me terong, se nu kota Kaem nunguning, nup biya nikim ago mu pempem la tui se laganakko! Nunguning.

Timothy sokel ago la sanamarukko ko den sangam

§ 1:16: 2 Peter 3:9,15 ago arikko.

¹⁸ Timothy, aninga namar, ani bala ni kimik ko balman mu ko iki se iwita ka kiti gurugusam: ni bala umu karo tui se lager mu, ni kager ningi kager kari yawara ko kagera se lagerko.*

¹⁹ Gemang motam nunguning ilukuawu se diram la karo tua ko munan bita se lagerko. Kariimet saki munan umu nubiring tuman, ale nunga nongomang ningi nunguning mu dal iwita papak biliwiling mam se sarenga namaman.

²⁰ Te ari ikialko mu, kari ilagala Hymenaeus Alexander ilak uwutatala beteman. Se ani Satan kuting te nunga awurem se memek tamon ale udagi Kaem nup balu maguwura ko munan me betemonko.†

2

Kaem nup biya perr tua ko munan den

¹ Mel gira nunguning mu iwita ko balsam: kariimet suen la nongoma tata ale Kaem amilmil tuata ale mel ko guranek te isua mu mel gira iwita pempem bita se,

² king arika se ali sor supuling alo, se ana suen la bagara lila se bagara yawara te бага se Kaem kagin ningi laili kau se laganakko ko guranek beteralko.*

³ Munan umu munan ningo, se Kaem nanga Saonga ko kotam mu munan umu ko amilmiloso.

* **1:18:** Den Kris alo Timothy kumik te balman: 1 Timothy 4:14. † **1:20:** Paul kari ilagala Satan kuting te nunga awuram: 1 Corinthians 5:5. * **2:2:** Romans 13:1 ago arikko.

⁴ Noko gomang mu kariimet suen la nunga sangaru tauk se den nunguning ko ikimonko gomang aniso.†

⁵ Mu awuk, nu kota suanta nu Kaem, se noko kariimet nongorak nunga kusumuri mu kari suanta tala bagoso, mu Jesus Kristus.

⁶ Nu kariimet suen la nunga dia taukko kota numi kuera mateng te beteram. Mu mel Kaem ko gomang motam te aniram mu tom umu te wetangaram.

⁷ Se ani borta ko apostle se den gilalong bala ko kari ko aga balam. Ani me kawelasam, ani den imi nunguning tala balsam. Ani sor saki ko kariimet alo den nunguning nunga kausekko aga balam.

⁸ Bore te se, aninga angamang mu kari sor suen la te mu nongomang magara ko munan se, den tagira gurungumura ko munan ko nongomang motam gurugumon ale, munan laili te guranek te nuguting kanumonko.

⁹ Se imet nunga mu, aga angamang mu iwita aniso tala, nuna mu nunumi ago kapara ko munan te guang ningo la se ko munan te nagumonko. Nuna nomone se nungumik bala duap duap se guang mel ko manga motam bibiya mu me tugumonko.‡

¹⁰ Bare imet Kaem nup biya perr tumonko mu munan ningo ningo te nunumi bala tui kam nunumi bala tumonko.

¹¹ Imet mu kua kapamon ale kutekam baga se anapeya ikia mu ko ari ikimonko.

† **2:4:** Kaem ko gomang: 2 Peter 3:9. Paul ko ura: Acts 9:15. ‡ **2:9:** Imet nunga bala nunguning: 1 Timothy 5:10; 1 Peter 3:3-4.

¹² Ani imet bo kuring tuek se kari ko kausa ura bita se agi, kari ko pulawura iwita me bagarukko. Nu kutekam bagarukko.

¹³ Mu awuk, Adam giram nungam, asele Eve. §

¹⁴ Se betela Adam giram kawel te me dagulam, mena. Mu Eve giram kawel te dagulam ale memek beteram.

¹⁵ Bare imet gomang ningi nunguning ko munan te бага se, kua tua ko munan karo tui se numi ko sinar taso ale laili kauso mu, noko kuriang iluwa kam te mu Kaem nu sangukko.

3

Sios ko kari gira alo nunga den

¹ Bala imi mu den nunguning: Awiriya pastor ura bitirukko gomang motam beteso, mu nu ura yawara gomang tuam.*

² Bare pastor ko bagara aolak mu diram la kariimet motam te anirukko. Nu imet suanta ko kuari bagarukko, nu ko ikia sinar la pempem bagarukko, nu ko bagara aolak se ko ikia gomang ninguru bituokko, ale munan diram la bitirukko. Nu kariimet iwareng nuguting duap ningi nunga iluwok ale nunga bituokko terong la bagarukko. Nu kausa ura bitirukko terong la bagarukko.

³ Nu yu nana ngualara ko kari mena, nu kager daong ko kari mena, bare ko bagara kutek am bagarukko; nu den alis ago bala ko kari mena, se manga biyala taukko me ikia bita se lagarukko.

§ **2:13:** Eve: Genesis 2:7,22; 3:6. * **3:1:** Supuling alo nunga den: Acts 20:28; Titus 1:6-9.

⁴ Nu ko imet kuriang ninguru nunga bitua ko kari, se ko kuriang amilmil te kuring bowa ningi la bagamonko.

⁵ Bare kari awiriya kota ko imet kuriang ninguru nunga bituokko me terong, mu nu awuk ta Kaem ko sios terong la bituokko?

⁶ Kari bo ekela uleng ko ta giris palagam mu ura umu me taukko, mu awuk, nu numi patawurukko munan te mu, Satan memek tam iwitatala memek taukko.

⁷ Nu kariimet sios ningi me bagasan mu non-goma te nup ningo la bagaruk mu asele, nu dolara ningi me kaparuk ale Satan ko dagarok ningi me dagulokko.

Sios ura ko saonga kari nunga den

⁸ Se saonga kari alo mu koma suanta tala, nuna mu kariimet nunga bala ningo baluwara ko kari alo bagamonko, nuna nungamili sorang ilagala ko kari mena. Nuna yu nana ngualara ko kari mena tala bagamonko. Nuna kawel munan te nusupuling diruwura ale manga gia ko kari mena bagamonko.

⁹ Nuna nunga ikia diram guyak la te den nunguning ko nukuri ana ko nangamang ningi nunguning aram mu ninguru ilukuawura ko kari bagamonko.

¹⁰ Bore te se, nuna mu giral ale nunga bagara aolak ninguru tuteral ale ikialko. Nuna terong se den bo nungumik te mena agi mu asele, nuna saonga ura am gimonko.

¹¹ Se munan koma suanta tala mu te, nunga nunuwusari alo mu, kariimet nunga bala ningo

baluwara ko imetari baga se lagamonko.† Nuna saki alo nubiring ko bala ko imetari mena bagamonko. Bare nuna nunga ikia sinar ago la pempem bagamonko. Ale nunga munan anapeya suen la te munan diram la betemonko.

¹² Se sios ura ko saonga kari mu imet suanta ko kari bagarukko. Nu ko nuwus kuriang se ko kawam digo lilim la yawarakala la nunga bituokko.

¹³ Se nuna nunga ura uwuta yawarakala la betemon agi mu, kariimet nunga bala ningo balmon se nunga nongomang ningi nunguning Jesus Kristus ko mu sokel ago la anirukko.

Kaem ko sios ningi bagara ko munan

¹⁴ Aninga ikia angamang mu pasak ala tairik ale karkikko aniso, bare ani tam gawa imi te ka kiti gurugusam, mu awuk,

¹⁵ ani pasak ala me tairik agi mu, ni te kariimet munan aguwaya te Kaem ko kawam digo ningi bagamonko mu ko iki ale te nunga kiti guruguko. Kaem marak pempem bagoso mu ko kawam digo mu sios, se sios umu noko den nunguning ko barim aora den nunguning giam ale karogo bagoso iwita.

¹⁶ Iki paguwura bo mena, anananga Kaem kagin yumura la aniram bare aita wetangaram mu nunguningkiri se nunguning:

Nu ali ewere ko kumik lilim te tairam,

se Bur Laili anananga kausam nu kari diram nunguningkiri;

† 3:11: Bala bo mu iwita: “Uwutatala, ura saonga imet alo mu nunga bagara diram nunguningkiri mu asele ura gimonko.”
Phoebe: Romans 16:1.

se engel alo nu arigiman,
 se kariimet noko den sor suen biya te balman;
 se ali imi te kariimet nu ko nongomang ningi
 nunguning aram,
 se nu nikitang nup biya ago mu ningi duruk
 wonong te nama tarigiram.‡

4

¹ Bur Laili wetang te nanga manaruwoso, tom nukum aruk tairuk se kariimet saki den nunguning nubiring tumon, ale wit mairap kawel nunga kausa kawel karo tumonko.*

² Kausa uwuta mu kawel ko kariimet memek nunguningkiri, ikia bo ningo nuam nongote me aniso, wore nongote aratu taiso.

³ Nuna kariimet nuwus kuari ko nunumi gia ko munan umu ko tareng betesan.† Ale na inang sang kariimet me namonko nunga manorsan. Bare na inang umu awiriya den nunguning ko ikiam ale ko gomang ningi nunguning aram mu, tauk ale ko kotam Kaem amilmil tui se naukko nungam.

⁴ Mu awuk, melmasak suen la Kaem nungam mu am ningo la. Mel bo ko nasiwik sapanakko iwita mena, bare anapeya mel tanak agi mu, Kaem amilmil tui se la tanakko.‡

‡ **3:16:** Kari Biya Jesus Kristus: John 1:1,14; Romans 1:4; 1 John 5:6-7; Ephesians 3:10; 1 Peter 1:12; Mark 16:19. Philippians 2:5-11 ago arikko. * **4:1:** Nuna ikia kawel suen biya balmonko: 2 Timothy 3:1; 2 Peter 3:3; 1 John 2:18; Jude 18.

† **4:3:** Nuwus kuari bagara mu Kaem beteram: Genesis 2:23-24; 1 Corinthians 7:28; Hebrews 13:4. ‡ **4:4:** Melmasak suen la Kaem nungam mu ningo: Genesis 1:29,31; 9:3; Mark 7:19; Acts 10:15.

⁵ Mu awuk, ana Kaem ko den se guranek awote betesan mu, anapeya mel umu ta nu koma te mu laili kauram.

Jesus Kristus ko ura kari yawara

⁶ Ni den umu Kris alo te nunga kiti gurugu mu, ni Jesus Kristus ko ura kari ningo ko munan bitarko. Se ka munan umu te ikimon, ni kualala ko den nunguning na ko no se, ko kausa ningo ningo mu karo tuiwasam iwita karkamonko.

⁷ Dugu duap kawel Kaem kagin ningi me taiso mu se, imet kuriang nunga bala kawel kawel mu me ta kau toko, bare pempem la Kaem ko ikia munan karo tuiko lage kuring te nimi bita se lagerko.

⁸ Mu awuk, nangimik lilim kuera ikes mena, ningo la anirokko kolara tuaturum sapara mu ningo nuam tala; bare Kaem kagin ningi nanimi tuaturum sapara mu ko ningo mu mel suen la ningi aniso, bagara aolak aitak ko mu se, bagara aolak maingte ko mu ninguru nunga sangukko.

⁹ Se bala imi bala nunguning se nangamang motam lilim la te ira sanamara ko bala.

¹⁰ Se ana borta ko sail tagi se ura kowar betesan, ale Kaem marak pempem bagoso mu kote nanga loagara bita lagasan. Mu awuk, nu kariimet suen la nunga Sangaru ta ko Kaem, bare gira nunguningkiri mu kariimet noko nongomang ningi nunguning mu tawun biya nunga sangaru taso. §

¹¹ Bala mel suen la ani balem umu ninguru nunga manaru ale nunga kasuru se iki karo tumonko.

§ 4:10: Kaem mu Saonga Kari ningo: 1 Timothy 2:3-4.

12 Kari bo ta ni kari kulak iwita karkuk ale me karki maguwurokko, mena.* Bare Kris alo karkamon ale molak karomonko nunga kausa iwita, ka munak te, ka bagara aolak te, ka kua nungara ko munan te, ka gemang ningi nunguning te se, laili kaura ko munan te tutera ningo la bitarko.

13 Nika tom biya mu, kariimet ningi Kaem den kau tuati se, den apu se, den nunga kausa ura bita se bager se ani tairikko.†

14 Sios ko ura kari gira alo nuguting bolala kimik te beteman se den ningi Bur Laili ko kuting munan kimik te kaparam mu ko me ta kamili saparukko, bare karo tui se lagerko.‡

15 Munan suen la ani ko ka manem imi mu ninguru bitaruko. Gemang motam lilim la tuiko. Se awiriya mu suen la ka ura ko nunguning arataso mu arigimonko.

16 Keta ka bagara aolak se den nunga kasursam umu ko ninguru nunguningkiri sinar toko. Ani anapeya munan ningo ko ka manem umu ni pempem la uwutata bita se lagerko. Ni uwuta pempem bita se lager mu, ni ta se ka kariimet sumu suen la nongorak munan memek suen biya ningi ninimi bataguru talko.

5

Sios kariimet alo te nunga bitua ko munan

1 Ni kari garuk bo den sokel ago te me ining tuiko, bare ni ka niet welang te kiti gurugusam

* **4:12:** Bo me ka ari maguwurokko: Titus 2:15. † **4:13:** Kaem ko den: 2 Timothy 3:16-17. ‡ **4:14:** 1 Timothy 1:18 se 2 Timothy 1:6 arikko. Acts 6:6; 8:17; 9:17 ago arikko.

iwita kiti guruguko. Se kari kulak mu ni munan ningo ka launuria nongote betesam uwutatala nongote bitarko.

² Se imet garuk mu ni ka niam kua tui se munan kote betesam uwutatala nongote bitarko. Se imet itiwikari mu ni munan ka kerasari nongote betesam uwutatala munan kumik karur memek bo mena mu la nongote bitarko.

Imet gerewa nunga bitua ko munan

³ Imet gerewa kua ekekawasan mu ni ninguru nunga ari iki ale nunga sangaruko.

⁴ Bare imet gerewa bo ko kuriang imas ago agi mu, nuna nunga Kaem kagin ko munan karo tumon ale, nongota nunga gue suan nunga bitua ko munan te nunga nonet nunam agi, nunga nonongotakari nunga bitarmonko. Mu awuk, mu munan umutang Kaem ko amilmiloso.

⁵ Se imet gerewa kotam mena baga se kua ekekawoso se bo bo nu sangukko mena mu, ko gomang motam loagara Kaem kote la bita se, tirom woremkalal Kaem sangukko guranek te la baga se lagarukko.*

⁶ Bare imet gerewa ali imi ko amilmil gomang tawun biya tuso ale ningi bagoso mu, marak baga se wore kua namakoyam bagoso.

⁷ Ni den imi suen la Kris alo te nunga kiti gurugu se nuna karo tumon se kariimet saki nononga ningi memek bo me arigimonko.

⁸ Se awiriya bo, nu ko gue suan agi kota ko kawam digo nunguningkiri uwuta me nunga

* 5:5: Imet gerewa ilagala nunga duap dugu: Luke 2:37; Luke 18:7.

bitarso agi mu, nu Kaem kagin me ikikoyam beteso. Ale ko munan memek umu te nu nongomang ningi nunguning mena alo mu nunga ilu kiaram ale awar biya Kaem kumik duap te me baga kam bagoso.

⁹ Imet kari suanta ilak bagara se kari umu kuera se nu imet gerewa iwita diram la baga lagara se ko yia 60 kiara, umutang diram imet gerewa nunga langilong ningi bitarko.

¹⁰ Ale umu la mena, wore kariimet suen biya noko munan ningo ko ikisan, nu ko kuriang yawarakala la nunga bituam, nu kariimet iwareng nuguting duap ningi nunga ilukaso, nu numi karogo kapara ko munan te Kris alo saki nusuwik anukaso, nu saki alo ikup ago mu nunga sangarukaso, ale munan ningo ningo suen biya bitakaso. Imet gerewa uwuta mu asele imet gerewa nunga langilong ningi bitarko.

¹¹ Bare ni imet gerewa kulak mu langilong umu ningi me nunga bitarko, mu awuk, nuna kari iru tamonko nunga ikia nongomang barasuk agi se nuna Kristus nubiring tumonko.

¹² Ale nunga munan umu te, nunga nongomang motam kariimet biya ningi kari bo iru me tamonko kaloman umu kulukurmonko.†

¹³ Se umu la mena, wore nuna betela gagor munan bita bita kawam korang korang geragasan. Ale gagor munan la mena, bare den nuna balmonko mena wore balu balu den gi gi karogo

† **5:12:** Imet imitang mu kari Kris mena mu nunga gikasan agila. 1 Corinthians 7:39 arikko.

geragasan.‡

14 Bore te se, aninga ikia mu, imet gerewa kulak mu kari iru am gimon ale kuriang kaparuk se, nunga kawam digo lilim ko sinar tamonko. Ale munan umu te awiriya bo nangarak bita karowara mu kuring bo nu te nanga balu maguwurokko me tumonko.

15 Nunguningta saki mu maingkala Kaem bita taman ale kari memek Satan kowom karowasan.

16 Kris imet bo, kota ko gue suan ningi imet gerewa saki bagamon agi mu, nu imet gerewa umu nunga sinar taukko. Se sios lilim mu gerewa umu nunga ikup me gimonko, bare gerewa sang nokotam mena, ninguru ta kua ekekawasan umu la nunga sangarmonko.

Supuling alo nunga den saki

17 Awiriya kari gira alo sios ko ura langilong suen la yawarakala bitarsan mu, koma yawara gira awom tamonko. Gira nunguningkiri mu, den apura ko kari alo se kausa kari alo.

18 Mu awuk, Kaem ko batoga te iwita baluwoso: “Bulmakau wheat nunguning gurugu patawu se geragawuruk, mu kuring me kaloko.” Uwuta tala, “Ura kari mu ko ura koma am taukko.”§

19 Se kari bo suanta kari gira bo den te atumok, mu ni me ikiko, bare kari ilagala agi ilagala suan uwuta kete taimon ale den te atumumon mu asele ikiko.

‡ **5:13:** Imet kulak nugari kueman mu Kris kari iru gimonko: 1 Corinthians 7:9; 7:39. Gagor ko kilek: 2 Thessalonians 3:11.

§ **5:18:** Deuteronomy 25:4; Luke 10:7. 1 Corinthians 9:9-11 ago arikko.

²⁰ Nunga memek betesan umu ko murum te nunga manaru se saki te ari ikimon ale memek me betemonko.

²¹ Se ani Kaem ko koma te, se Jesus Kristus ko koma te, se engel laili bibiya alo nongoma te, ani den sokel ago iwita ka manorsam: Ni ani den suen la ka manem imi ninguru karo tui se, munan koma suanta la kariimet suen la nongote bita saparko. Bo kigilik ari se bo kigilik me arikko, mena.

²² Ni uririker ale kari ngual kasik sios ko gira kari bagarukko kiting supuling te me bitarko. Ni uwuta bitar mu noko memek sang mu ni giko. Ni nimi ko sinar to se Kaem koma te karur mena la bagerko.

²³ Nika tagu ko ikup se ka kuera ikes pempem tasam mu ko ningo ko mu, ni yu nunguning la me noko. Bare tom saki waen nuamur karogo langi no se ka sangukko.

²⁴ Kariimet saki nunga memek mu wetang te, se ana tairatela ko ikisan ale ko nunga manorsan. Bare kariimet saki nunga memek mu udagi te asele wetang te arataso se ko ikisan.

²⁵ Se munan koma suanta te tala, munan ningo mu wetang te pempem aniso, uwutatala munan memek mu yumura la me ani lagarukko, mena, mu wetangarukko.

6

Ura dungan kariimet nunga munan den

¹ Se awiriya suen la ura dungan kariimet iwita bagasan mu, nongomang motam lilim la te kua kapa se nunga kari dom amilmil nungarmonko.

Se nunga munan yawara mu te, awiriya bo Kaem ko nup biya se den gilalong ana ninga kasurman mu me balu maguwumonko.

² Se ura dungan kariimet bo ko kari dom mu Kris kari bo agi mu, nu uwuta arigok ale noko kari dom umu noko gomang motam sang la me tuokko, mena. Bare gomang motam eng am lilim la te kua kapa se biyala amilmil tuokko. Mu awuk, kari dom uwuta mu, Kris alo ninguru kua tusan ale nu sangorsan. Se ni munan imi suen la nunga kasuru ale sokel ago nunga manaru se karo tumonko.*

Manga ko namotam nangamang barasa

³ Se kariimet i bo nanga Kari Biya Jesus Kristus ko den nunguning se Kaem kagin ko kausa ningo mu buring tuso ale munan kawel kariimet nunga kasurso,

⁴ mu nu numi patawura ko kari, se mel bo me ta ko ikiso. Nu den tagi gurungumura se, den te nanimi iluwa ko munan memek mu ko gomang ninguru barasoso. Se noko munan umu kariimet te nunumi nongomang maguwusan, nunumi pagaru kirker awusan, den memek nunumi manorsan, nunumi ko iki paguwusan,

⁵ ale tom suen biya nunumi karogo den tagi gurungumu lagasan. Kariimet uwuta betesan mu nunga ikia maga saparam, se den nunguning nononga ningi me aniso, mu nuna nubiring tuman, ale nuna ikisan mu Kaem kagin te noge nungumik ko manga nungurmonko iwita ikisan.

* **6:2:** Ura dungan kariimet: 1 Corinthians 7:20-23; Ephesians 6:5; Titus 2:9-10; Philemon 16.

⁶ Bare ni Kaem kagin te baga se, anapeya Kaem ni kisam, biya agi gotektir ta, wore ko amilmil te la bager, mu ni mel suen la karogo terong la baga kam baga se lagerko.

⁷ Mu awuk, tom ana bilangaman, mu ana mel bo giman ale karogo ali imi te me taiman, mena. Se kam kuenak mu, ana mel bo ginak ale karogo me namanakko, mena tala.

⁸ Buta se tom ana na inang terong la ago se, guang yamel mel terong la agi, mu ana ko amilmil-anak ale balnak mu terong manakko.

⁹ Kariimet nungumik mel suen biya ago bagamonko nongomang barasu lagoso mu, nuna ira ariga suen biya ningi dagulasan, se dagarok mel ilu kam nunga iluso, se ikia ngualara nangamang barasa memek mu nunga maguwuso ale maga namara ko lage te nunga beteso. ¹⁰ Mu awuk, manga ko namotam nangama barasa ko munan mu, ikia munan memek singir biya ko duap. Kariimet saki manga ko nongomang barasa ko munan te Kaem kagin beteman, ale ikup yaman tawun biya giwasan.†

Kaem kagin ko kager ningo

¹¹ Bore te se, ni Kaem ko kari, se munan memek umu suen la biring tui ale munan ningo diram imi gemang tuiko: Kaem kagin ko munan, nangamang ningi nunguning ko munan, kua tua ko munan, ikup ningi sokel ago la sanami se lagara ko munan, se gemang anise ekes te munan betera ko munan.

† **6:10:** Mel ago agi mena agi wore am amilmil te terong la: Proverbs 30:8; Philippians 4:11-12; Hebrews 13:5.

¹² Kaem kagin ko kager ningo mu te sanami se lagerko. Kaem ka auram se bagara aolak ningo pempem la te marak baga se lagerko mu ko ka gemang ningi nunguning kariimet suen biya nomokete balem, umutang ilukuawu se lagerko.

¹³ Ani mel suen la marak nungara ko Kaem mu koma te, se Jesus Kristus, Pontius Pilate koma te numi duap balu se bala ningo balam umu ko iki se, ani den imi sokel ago ka manorsam:‡

¹⁴ munan imi suen la karo tui se kimik bala ikup mena bager se anananga Kari Biya Jesus Kristus numi wetang te bitirukko.

¹⁵ Se mu Kaem kota ko tom nu kota ko ikiwoso mu te wetang awurokko. Nu Kaem nup biya, nu kota Bitua Kari, nu king suen biya nunga King Biya nunguningkiri se kari bibiya suen biya nunga Kari Biya nunguningkiri.§

¹⁶ Nu kota suanta kuera mateng me ko ikiso, ale nu nikum ana ningi kasu nagura ko me terong wore ningi bagoso. Awiriya bo ta nu me arigam, ale bo ta nu arigokko me terong tala. Nup biya, se sokel biya mu pempem la am noko la. Nunguning.

Kariimet nungumik mel ago nunga den

¹⁷ Ni kariimet awiriya ali imi te nungumik mel ago bagasan mu, nunga manaru se nunga mel-masak umu maga namarukko mu te ira sanami ikia biyala bita se nusupuling me lagarukko. Bare nunga manaru se Kaem anananga amilmil ko

‡ **6:13:** Jesus den nunguning wetang te balam: John 18:36-37; 19:11. § **6:15:** King suen la nunga King Biya: Revelation 19:16.

melmasak numi awote nangarso umu te la ira sanami se lagamonko.*

¹⁸ Nunga manaru se, munan ningo ningo ninguru tala bita se, nongomang nongomang nunga melmasak saki nongorak nunumi tui namonko.

¹⁹ Ale munan umu te nuna melmasak maingte tom nukum te gimonko mu ko barim gek am ita nungurmon ale bagara aolak ningo mu tamon ilumonko, mu umutang bagara aolak ningo nun-guningkiri tom suen biya anirokko.

Den nukum

²⁰ Timothy, ni ura anapeya mel suen la kiting te beteman umu ninguru ko sinar toko.† Kariimet ikia kawel duap duap balsan, ale ko balsan ikia ningo masan, ale ko den tagi gurungumuwasan, umu biring nungaruko. Mu ikia nunguning mena.

²¹ Kariimet saki ikia uwuta umu taman ale nongomang ningi nunguning ko munan umu sapa gilingiman. Kaem ko gomang nangara mu nengerak pempem bagarukko.

* **6:17:** Mel ko magara tairate ko mu nangamang me tunakko: Matthew 6:19-21; Luke 12:20. † **6:20:** Timothy: 1 Timothy 4:7; 2 Timothy 1:14.

KAEM KO DEN
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Waskia Language of Papua New Guinea
Buk Stat, sampela hap long Buk Song, ol Provep, na
Nupela Testamen long tokples Waskia long Niugini

Copyright © 1985, 2011, 2014 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Waskia

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-11-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

45c04e90-82c9-592e-bfe2-f39dfa146f32